

O DÁVÁNÍ A BRANÍ

TEXT: JAN BÍLÝ

Známý český holistický poradce a lektor systemických konstelací Jan Bílý pro Umění darovat sepsal možná úskalí vztahu mezi darujícím a tím, který přijímá.

Jedna z definicí filantropie zní, že je to dávání peněz, zboží, času či práce na podporu obecně prospěšného účelu, přičemž důraz v této strohé větě je samozřejmě na slově „dávání“. Problém s dáváním a braním se často vyskytuje, řešíme-li komplikované vztahy mezi členy živých systémů, především tedy mezi příslušníky rodin, firem, spolků či ve fungování celých společenstev. Ze tří hlavních zákonů metody systemických konstelací*, jejímž „praotcem“ je německý filosof a terapeut Bert Hellinger, a se kterou pracuji i já, se jeden přímo zabývá nutnou rovnováhou právě mezi dáváním a braním. Mechanismus dávání a přijímání a všechny s tím spojené průvodní jevy se objevují v problémech, jež se vyskytují například při spravedlivém odměňování zaměstnanců, při přijímání darů od rodičů nebo od našich dětí, ale také ve fungování téměř všech neziskových a příspěvkových organizací. Teprve dokážeme-li se na věc dívat jakoby „zvenci“ a bez morálních kategorií, jsme-li schopni pojmout v našem pohledu systém jako celek a přestaneme-li stranit některé z jeho částí, objeví se zajímavé souvislosti, které zde chci popsat.

Tak například se při zkoumání vztahu mezi neziskovou organizací a objektem její péče (např. bezdomovci, sociálně slabými, ale i jinými skupinami příjemců) téměř vždy ukazuje následující mechanismus: Kdo dává, aniž by bral nebo vyžadoval protislužbu, dělá z příjemců závislé a tím „menší“. K tomu krátké vysvětlení, co znamená v řeči konstelací pojem „menší-větší“. Menší jsou například děti vůči rodičům, a to na základě jednoduché úvahy: Pokud by naši rodiče nebyli, nebyli bychom ani my, jejich děti.

Ale pokud bychom nebyli my, naši rodiče by stále ještě existovali. V konstelacích tedy platí, že pokud mluvíme o jednom ze základních darů, které jsme dostali, totiž o našem životě, tak nám ho rodiče „dali“, a my nemáme možnost jim to oplatit – snad jen naší láskou. Dar života nelze rodičům vrátit, a to ani naší případnou sebevraždou. V relaci k rodičům jsme tedy „menší“, neboť jsme, alespoň ohledně naší existence, na nich *jednostranně závislí*. To nás většinou dost zatěžuje – rádi bychom byli rodičům rovni a tím se této závislosti zbavili. To ovšem v rovině vztahu rodič-dítě nelze, a to nejen v dětství, ale i během celého života. Naši rodiče tak zůstávají na této hluboké, existenciální a archetypální rovině „větší“ i tehdy, jsou-li už staří a vyžadují-li naší pomoc a péči.

V partnerských vztazích toto ovšem neplatí. Partneři si musí být v dávání a braní (minimálně přibližně) rovni, jinak bude ten, kdo přijímá, a tedy „menší“, chovat vůči tomu, který se dáváním dělá „větší“, zášť. Tak například, když manžel podporuje neustále manželku (např. penězi) a nic za to nedostává, může tím nevědomky způsobit, že ho manželka jednoho dne (například) podvede. Na první pohled to vypadá jako do nebe volající nespravedlnost – jak mu to jen při jeho obětavosti mohla udělat?! Přesto se ukazuje, že takové jednání má svoji logiku – manželka nemá jinou možnost, než se tímto krokem vymanit ze závislosti na svém „větším“ manželovi. Problém je, že se toto děje téměř vždy nevědomě a bez pochopení hlubokých souvislostí.

Situace v případě neziskové organizace a potažmo i u všech filantropních činností je mnohdy ovlivněna právě

tímto skrytým efektem dávání. Zjednodušeně řečeno se ti, co dávají, dělají „většími“ a ti, co berou, jsou, ať chtějí nebo ne, v pozici „menších“. Příjemce to dříve nebo později přivede k odporu (opět téměř vždy nevědomě) vůči dávajícím. Tento odpor se například může projevit v nepřizpůsobivosti coby odmítání morálních představ podporovatelů, v torpédování takzvaných dobře míněných rad, či dokonce v kompletním znehodnocení poskytnuté pomoci. Ještě jednou zdůrazňuji, že se to děje i přes všechnu povrchní vděčnost a případné žádosti o další podporu.

Co to tedy znamená pro rozvoj dozajista důležité a pro společnost jako celek záslužné filantropie? Nejprve je nutno udělat jednu hlubokou a mnohdy i bolestnou analýzu – totiž pokusit se odpovědět na otázku, z jakého motivu dáváme. Vězí za naším dáváním hluboce skrytý a nerozpoznaný pocit viny? Chceme být „větší“ a toho, komu dáváme, kontrolovat? Máme na obdarovaného nějaké nároky, představy, očekávání? Vyvažujeme naším dáváním něco, co jsme dostali odjinud a co není možné „vrátit“ (například právě

dary od rodičů)? Totéž samozřejmě platí i pro tu druhou stranu, tedy pro potenciální „žadatele“ – konkrétně například pro umělce či sport. Zde je největším nebezpečím nevědoměly mechanismus vyvažování nerovnováhy: Pokud beru, tak abych nemusel být „menší“, považuji se za „lepšího“. Nebo v případě sociálně slabých, bezdomovců atd. za „svobodnějšího“.

Pokud obě strany přistoupí na takovouto hlubokou a psychologicky náročnou analýzu vzájemného vztahu, často pak uzavřou namísto jednoduché relace mezi dávajícím a přijímajícím jistý druh partnerství. Pokusí se přesně definovat, *co každý z partnerů dává a co každý z nich dostává*. Teprve na základě takového partnerství se vyvarujeme podprahových nedorozumění a nevyřešených a často ani nevědomělych animozit a agresí.

* Pokud se čtenář zajímá o tuto metodu urovnávání problémů v různých systémech, odkazuji na mé stránky www.konstelace.info

JAN BÍLÝ (1954) je poradce, konzultant a lektor v oblasti osobnostního rozvoje. Mezi lety 1976 a 2003 žil v emigraci v Německu. Je zakladatelem České asociace systemických konstelací. Pravidelně publikuje články a knihy (např. *Kruh mužů* nebo *Co se stalo s Popelkou po svatbě*) a vede semináře.